

Sobre les malalties de les dones. Metrodora

Codex laurentianus Plutei 75.3

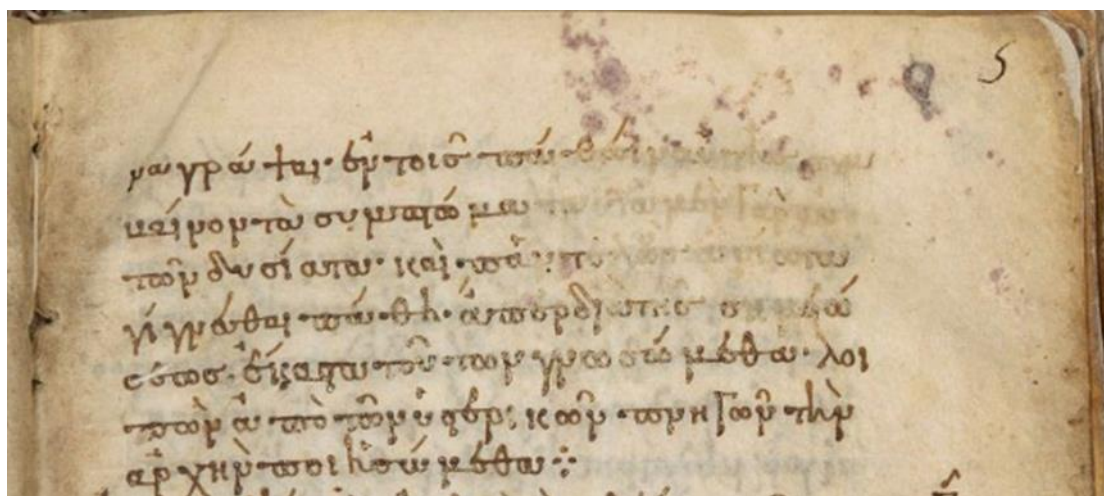
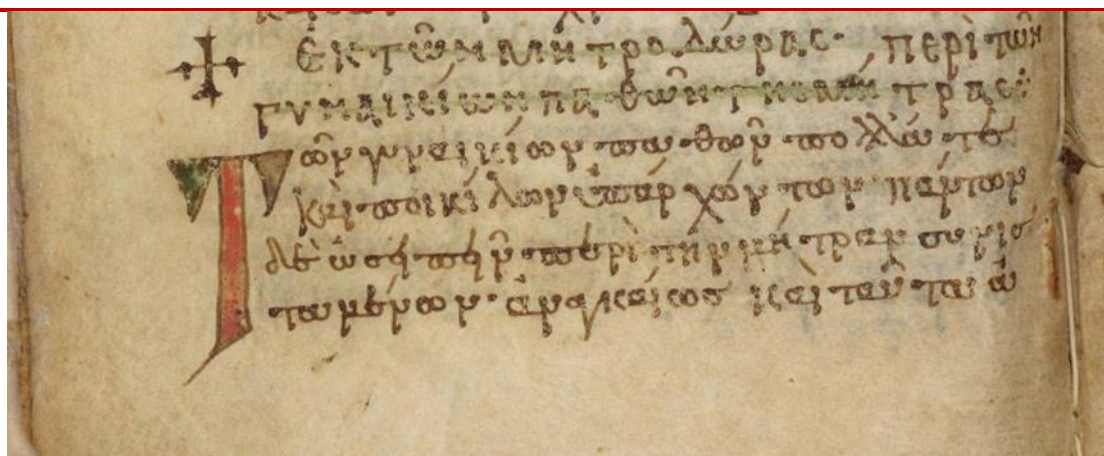
Libri medicinales varii. Biblia iatrika poikila. Nec non Hippocratis Praenotiorum liber

Lourdes Muñoz Montagud

Women's Legacy Project

Matèria: Cultura Clàssica i Llatí

- ❖ Selecció de fragments i traducció: Lourdes Muñoz Montagud (Capítols 1, 8, 9, 27, 31, 38, 51, 53, 65, 73, 85 i 125).
- ❖ Text grec transcrit: De Guerra, Giorgio (1953). *Il Libro di Metrodora*. Milà: Editore Ceschina.
- ❖ Text manuscrit en grec: *Codex laurentianus Plutei* 75.3, ff. 4v-33v, (1101-1200). Florència: Biblioteca Medicea Laurenciana, (03-05-2024), <<https://tecabml.contentdm.oclc.org/digital/collection/plutei/id/1108400/rec/1>>

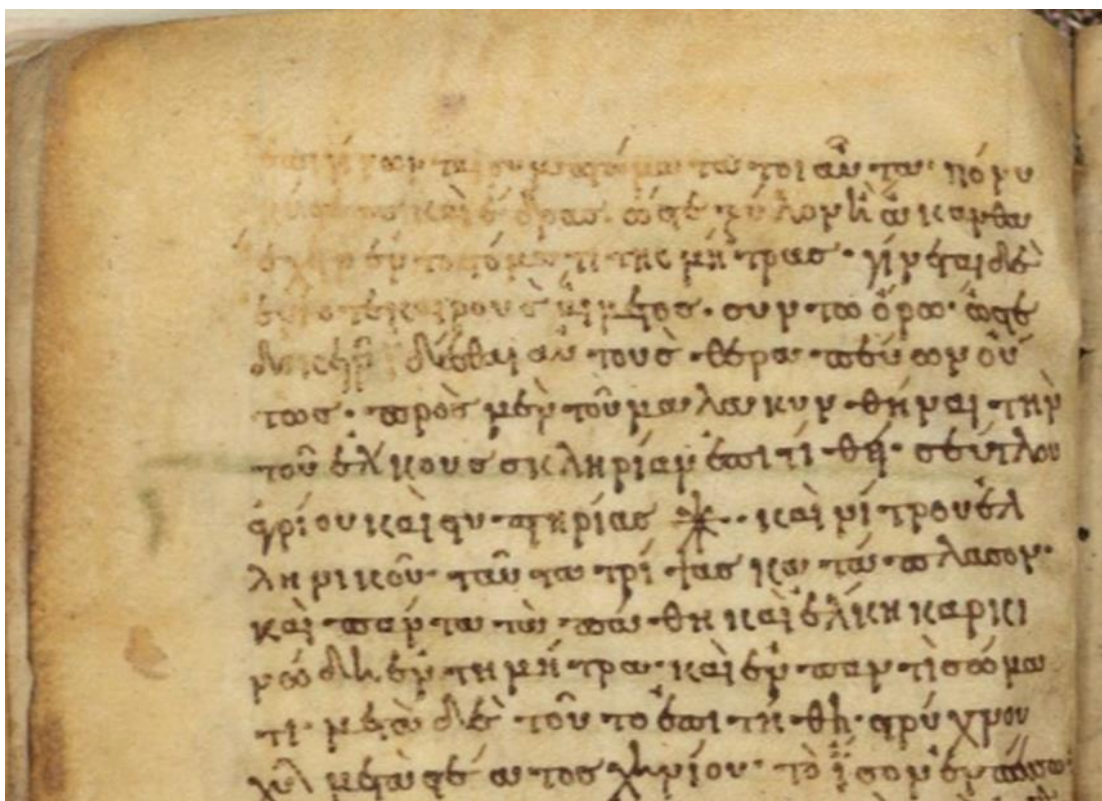
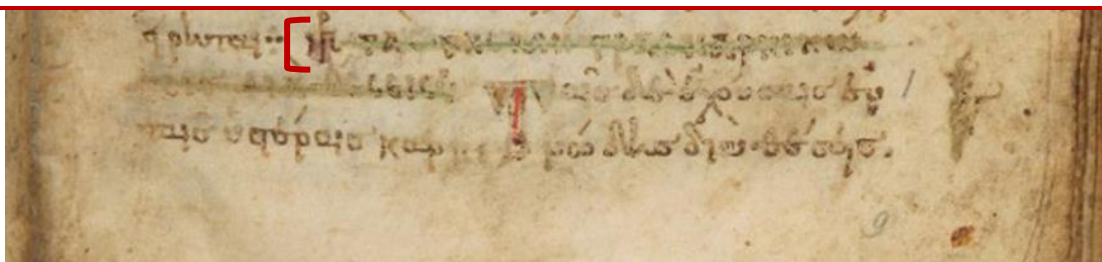
ff. 4v, 5r

ΕΚ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΔΟΡΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ
ΠΑΘΩΝ ΤΗΣ ΜΗΤΡΑΣ

1. ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΠΑΘΩΝ ΠΟΛΛΩΝ τε καὶ ποικίλων ὑπαρχόντων, πάντων δε ὡς εἶπεῖν περὶ τὴν μήτραν συνιστομένων. ἀναγκαίως καὶ ταῦτα ἀναγράψαι ἐν τοῖς πάθεσιν αὐτῆς συμβαίνοντα συμπτώματα· τὰ μὲν πὰρ αὐτῶν δυσίατα καὶ παντελῶς ἀνίατα γίνεσθαι πάθη, ἅπερ διὰ τῆς σημειώσεως ἕκαστον τούτων γνωσώμεθα· λοιπὸν ἀπὸ τῶν ὑστερικῶν πνιγῶν τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα.
p. 39

De les obres de Metrodora. Sobre les malalties femenines de la matriu.

1. Perquè les malalties de les dones són moltes i variades, i totes, per així dir, s'associen amb la matriu, és necessari, també per això, descriure els símptomes que coincideixen amb les seues malalties. Certament, algunes d'elles arriben a ser malalties difícils de curar, fins i tot totalment incurables, precisament per l'observació coneguem cadascuna d'aquestes. Llavors, comencem per les sufocacions uterines.

ff. 9r, 9v

8. ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΑΣ ΚΑΡΚΙΝΟΔΕΙΣ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ.

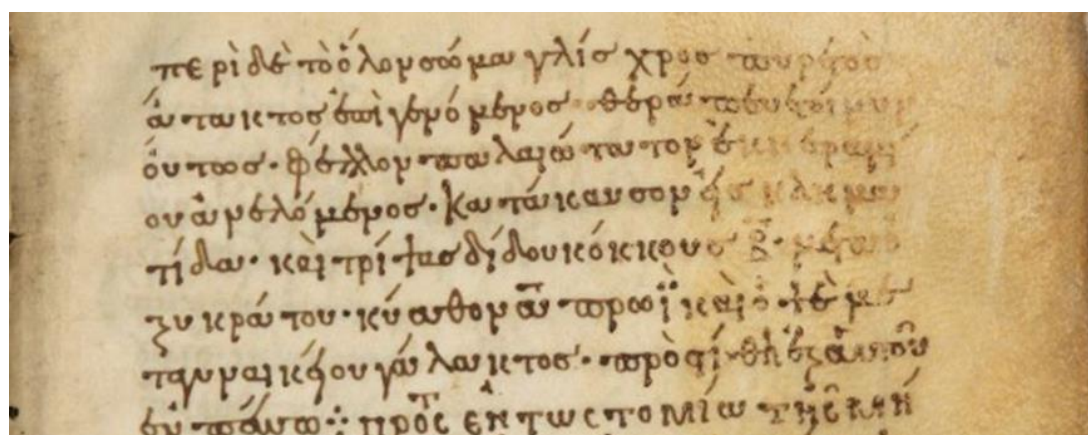
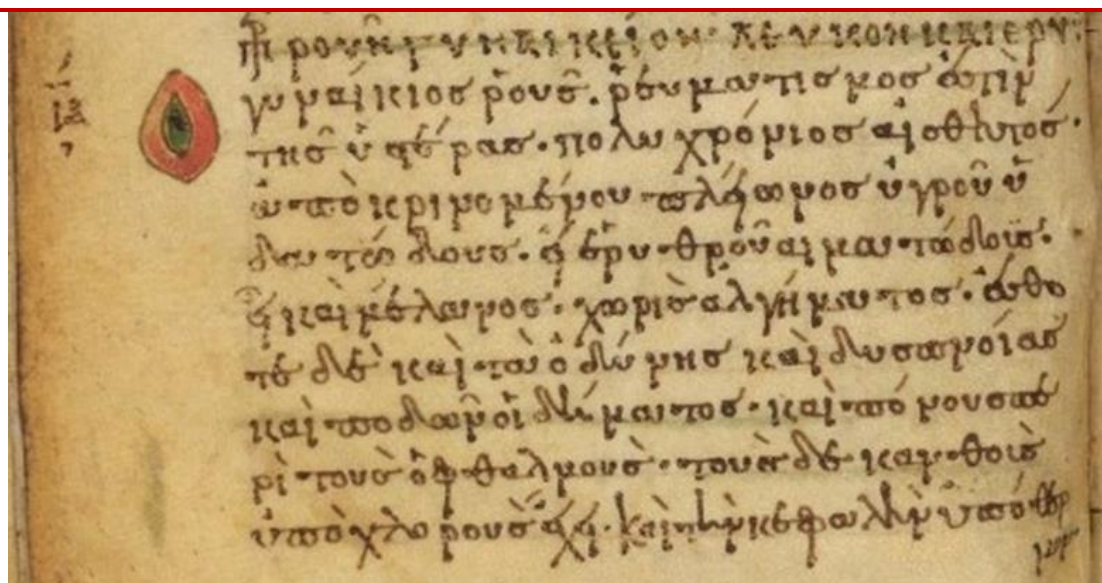
Ταῖς δὲ ἐχούσαις ἐν ταῖς ὑστέραις καρκινώδεις διαθέσεις ἐπιγίνονται συμπτώματα τοιαῦτα· πόνοι κύστεως καὶ ἔδρας ὥστε ξύλον καὶ ἄκανθαν ἔχειν ἐν τῷ στόματι τῆς μήτρας· γίνεταί δ' ἐνίοτε καὶ ῥοὺς αἵματος σὺν τῷ οὐρῳ· ὥστε δοκεῖν δεῖσθαι αὐτοὺς θεραπεύειν οὕτως. Πρὸς μὲν τὸ μαλακυνθῆναι τὴν τοῦ ἔλκους σκληρίαν ἐπιτίθει σεύτλου ἀγρίου καὶ στυπηρίας καὶ νίτρου ἑλληνικοῦ· ταῦτα τρίψας κατάπρασσον· καὶ πάντα τὰ πάθη καὶ ἔλκη καρκινώδη ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ ἐν παντὶ σώματι· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπιτίθει στρύχνου χυλὸν μετὰ στέατος χηνείου τὸ ἴσον ἐν πεσσῳ.

p. 45-46

8. Per a les afeccions canceroses de la matriu.

A les que tenen en l'úter afeccions canceroses se'ls manifesten tals símptomes: dolors de la bufeta i de l'anus, com si tinguerenen l'entrada de la matriu un tros de fusta i una espina; algunes vegades s'origina també un flux de sang amb l'orina, de manera que sembla necessari curar-los així: per a ablanir la duresa de la nafra aplica blea salvatge, alum i nitre grec; després de triturar-los, unta totes les zones doloroses i nafres canceroses de la matriu i de tot el cos. Després d'això, aplica suc de nou vòmica amb greix d'oca, a parts iguals, en un pessari¹.

¹ Utensili fet de fruites, pedres o teixits, per a introduir substàncies medicinals en la vagina.

ff. 9v, 10r

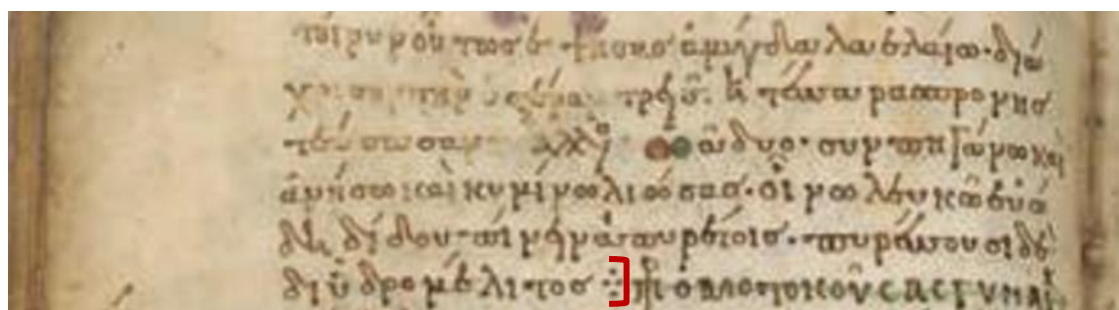
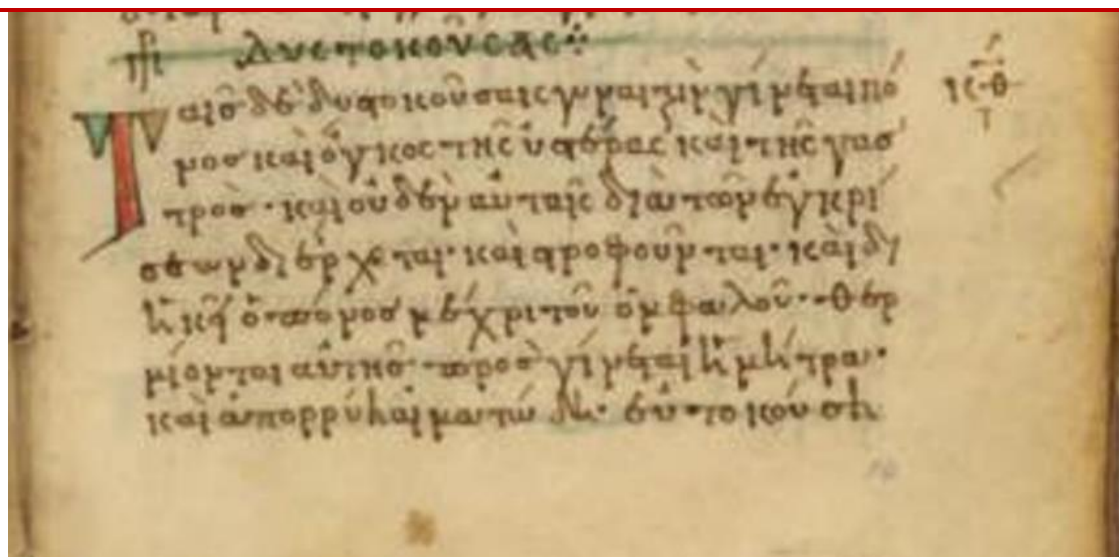
9. ΠΡΟΣ ΡΟΥΝ ΓΥΝΑΚΕΙΟΝ ΛΕΥΚΟΝ ΚΑΙ ΕΡΥΘΡΟΝ.

Ὁ γυναικεῖος ῥοῦς ῥευματισμός ἐστι τῆς ὑστέρας πολυχρόνιος αἰσθητός ἀποκρινόμενου πλείονος ὑγροῦ ὑδατώδους ἢ ἐρυθροῦ, αἱματώδους ἢ καὶ μέλανος, χωρὶς ἀλγήματος ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ μετὰ ὀδύνης καὶ δυσπνοίας καὶ ποδῶν οἰδήματος καὶ πόνου περὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Τοὺς δὲ κανθοὺς ὑποχλώρους ἔχει. Καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπόθερμον, περὶ δὲ τὸ ὅλον σῶμα γλίσχρος πυρετός ἄτακτος ἐπιγενόμενος· θεράπευε τοίνυν οὕτως· φελλὸν παλαιότατον ἐκ κεραμίου ἀνελόμενος κατάκαυσον εἰς κληματίδα, καὶ τρίψας δίδου κόκκους β', μετὰ ὀξυκράτου κύαθον α', πρωῒ καὶ ὀψὲ μετὰ γυναικείου γάλακτος· προστίθει εἰς αὐτῆς αἰδοῖον ἓν πεσσῶ.
p. 46

9. Per al flux femení blanc i vermell.

El flux menstrual és un flux de la matriu, durador, perceptible, d'un líquid que es distingeix majorment com a aquós o vermell, sanguinolent o fins i tot negre, sense dolor a vegades, però també amb dolor, dispnea, inflor dels peus i dolor al voltant dels ulls. (La dona) té els rabets dels ulls verdsos, també el cap calent i en tot el cos febra persistent que es presenta de manera irregular. Cura, per tant, així: havent agafat suro molt vell, crema'l en un got d'argila amb fusta de sarment i, després de triturar-lo, dona 2 pastilles amb 1 ciat² d'una mescla d'aigua i vinagre, al matí, i amb llet de dona, a la nit; aplica a les seues parts íntimes amb un pessari.

² Petit recipient per a servir vi. Mesura de capacitat equivalent a 45,6 centilitres.

ff. 14r, 14v

27. ΠΡΟΣ ΔΥΣΤΟΚΟΥΣΑΣ

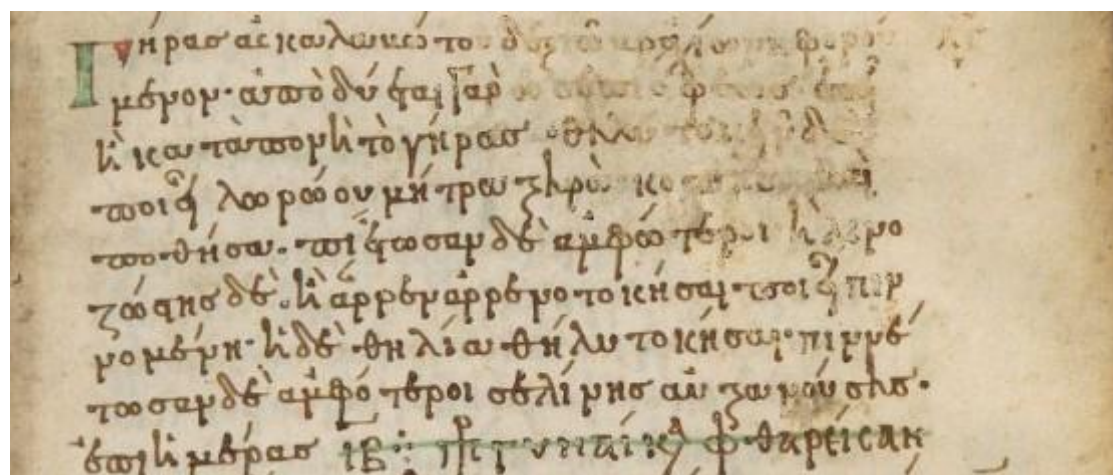
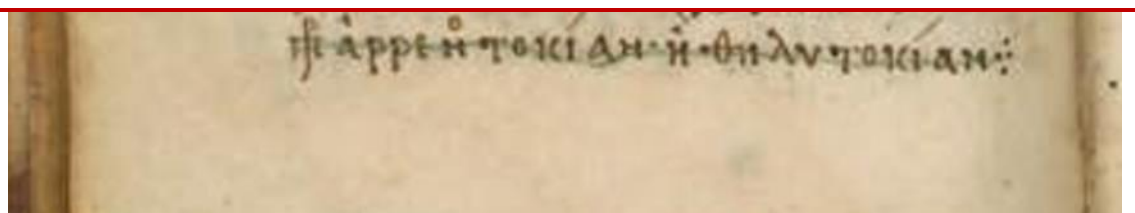
Ταῖς δὲ δυστοκούσαις γυναίξιν γίνεται πόνος καὶ ὄγκος τῆς ὑτέρας καὶ τῆς γαστρὸς καὶ οὐδὲν αὐταῖς διὰ τῶν ἐκκρίσεων διέρχεται· καὶ στροφοῦνται καὶ διήκει ὁ πόνος μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ. Θερμὴ τε αὐταῖς προσγίνεται ἡ μήτρα καὶ ἀπορρῦει αἱματώδη· εὐτοκοῦση τοίνυν οὕτως ἐψήσας ἀμύγδαλα ἐλαίῳ διάχρισον τὴν ὑστέραν τρίς ἢ τεσσαράρων νηστεύσασαν. Ἄλλο· Ὅα δύο σὺν πηγάνῳ καὶ ἀνίσῳ καὶ κυμίνῳ λειώσας οἶνῳ λευκῷ εὐώδει δίδου πίνειν ἀπυρέτοις· πυρέσσουσι δὲ δι' ὕδρομέλιτος.

p. 54

27. Per a les que donen a llum amb dificultat.

A les dones que donen a llum amb dificultat els sobrevé dolor i inflor de l'úter i del ventre i res els surt amb les evacuacions. Es retorcen i el dolor els arriba fins al melic. La matriu se'ls torna calenta i es desprenen d'ella fluids sanguinolents.

En efecte, donarà a llum fàcilment així: després de bullir ametlles amb oli, unta la matriu tres o quatre vegades, sense que haja rebut res. Altre: havent molt dos ous amb ruda, anís i comí en vi blanc perfumat, dona a beure quan no tinguen febra; però, si tenen febra, amb hidromel.

ff 14v, 15r

31. ΠΡΟΣ ΑΡΡΕΝΟΤΟΚΙΑΝ Η ΘΗΛΥΤΟΚΙΑΝ.

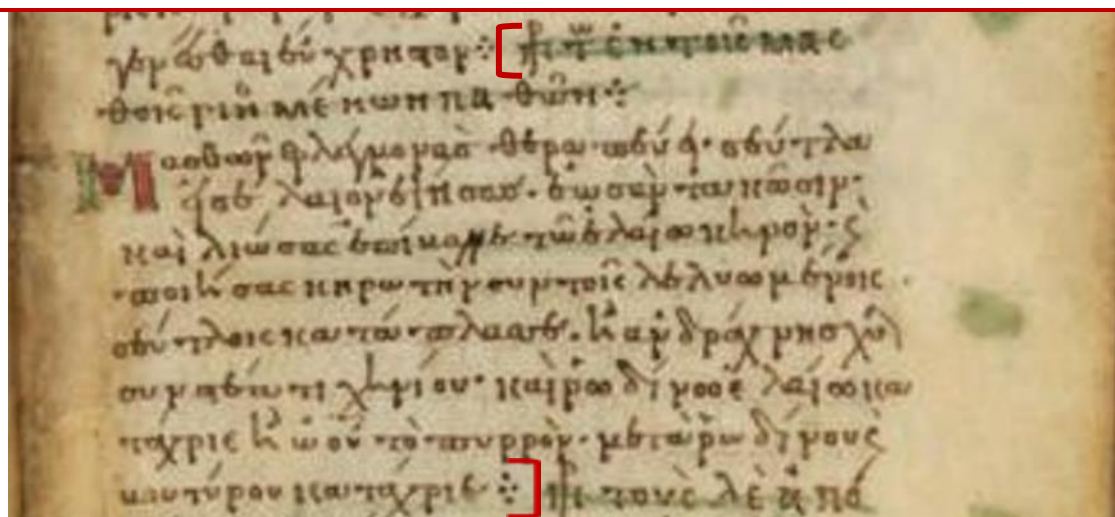
Γῆρας ἀσκαλαβώτου δεξιῷ βραχίονι
φερόμενον, ἀποδύεται γάρ, ὡς ἐπὶ ὄφεως
ἐστὶ, ἢ καταπονεῖ τὸ γῆρας. Θηλυτοκεῖν δὲ
ποιεῖ ὕλωρώου μήτρα ζηρᾶ κοπεῖσα καὶ
ποθεῖσα. Πιέτωσαν δὲ ἀμφότεροι· καὶ
λινοζώστις δέ, εἰ ἄρρεν ἀρροκῆσαι ποιεῖ
πινομένη· εἰ δὲ θήλεια θηλυτοκῆσαι·
πινέτωσαν ἀμφότεροι σελήνης αὐξανούσης
ἐπὶ ἡμέρας ιβ'.

p. 56

31. *Per a la procreació de nens o nenes.*

La muda d'un dragó portada al braç dret,
perquè es despulla d'ella, com ocorre
amb la serp, o l'oprimeix la vella pell. I la
matriu seca d'una llebre femella³, picada
i beguda, fa concebre nenes. Que
beguen tots dos. També el malcoratge
begut, si (es desitja) un nen, fa concebre
nens; però, si el desig és de concebre
nenes, que beguen tots dos quan la lluna
estiga creixent, durant 12 dies.

³ Traducció de Marie-Helene Congourdeau per a ὕλωρώου, a partir de la transcripció de Kousis λωρώου: *hase*.

f. 16r

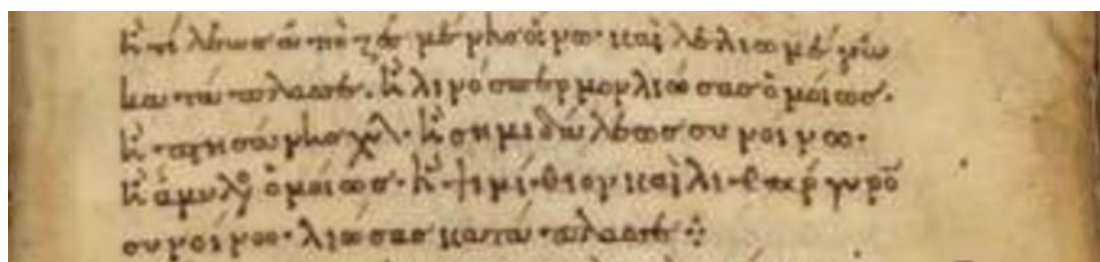
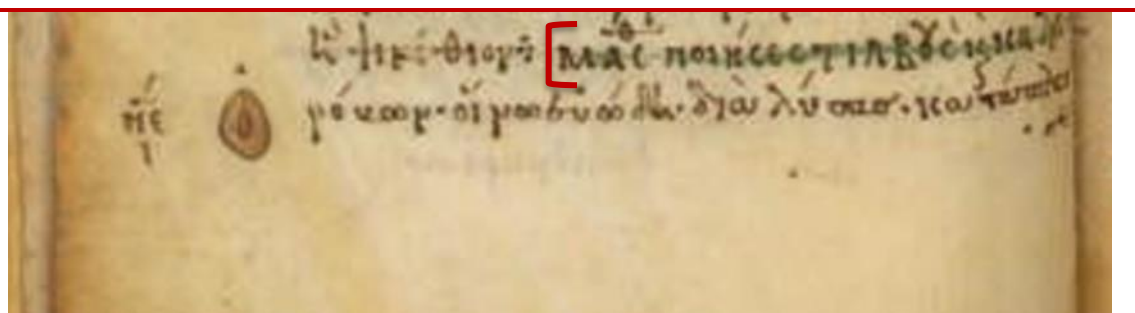
38 ΠΡΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΑΣΘΟΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΘΩΝ.

Μασθῶν φλεγμονὰς θεραπεύεις σεῦτλα εἰς ἔλαιον ἐψήσας, ἕως ἂν τακῶσιν, καὶ λειώσας ἐπίβαλλε τῷ ἐλαίῳ κηρόν, καὶ ποιήσας κηρωτὴν σὺν τοῖς λελειωμένοις σεύτλοις κατάπλασσε· ἢ ἀνδράχνης χυλὸν σὺν στέατι χηνεῖω καὶ ροδίῳ ἐλαίῳ κατάχριε ἢ ὦοῦ τὸ πυρρὸν μετὰ ροδίνου καὶ βουτύρου κατάχριε.

p. 58

38. *En relació amb les malalties que es produeixen en els pits.*

Pots curar les inflamacions dels pits: després de picar bledes en oli, fins que es dissolguen, i de triturar cera, afegeix-la a l'oli i, després de fer una barreja amb les bledes emulsionades, aplica l'emplastre; o unta suc de verdolaga amb greix d'oca i oli de rosa o unta rovell d'ou amb oli de rosa i mantega.

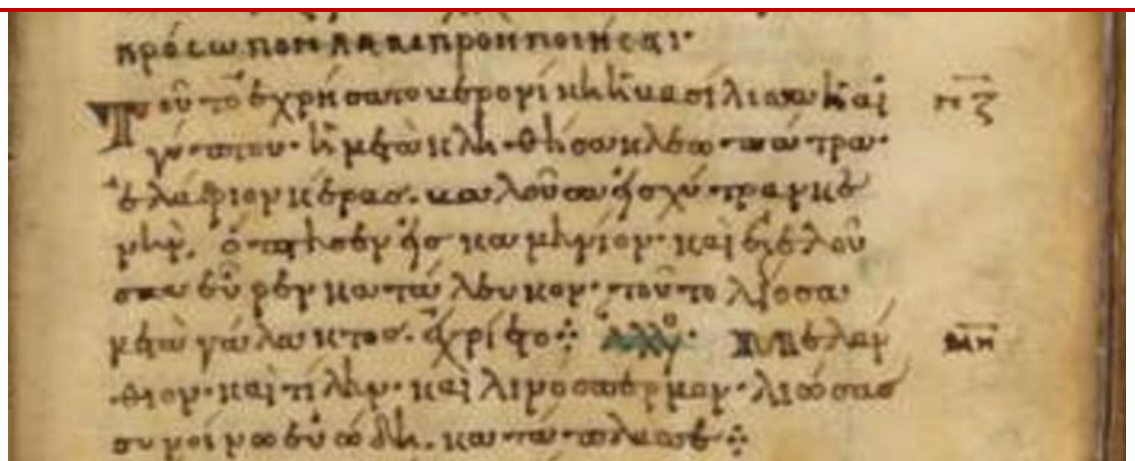

ff. 17v, 18r

51. ΜΑΣΘΟΥΣ ΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΙΛΒΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΛΟΥΣ.

Ὅρόβων οἴνω εὐώδει, διαλύσας, κατάπλασσε ἢ τήλεως ἀποξεομένης οἴνω καὶ λελειωμένης κατάπλασσε, ἢ λινόσπερμον λειώσας ὁμοίως ἢ πτίσανης χυλόν· ἢ σιμιδάλεως σὺν οἴνω ἢ ἀμύλῳ ὁμοίως ἢ ψιμμίθιον καὶ λιθάργυρον σὺν οἴνω λειώσας κατάπλασσε.
p. 62

51 Perquè faces els pits brillants i bonics. Després de dissoldre garrofes amb vi perfumat, aplica l'emplastre; o fenigrec bullit amb vi i triturat, aplica l'emplastre; o després de triturar de la mateixa manera llinosa o suc d'ordi, o de flor de farina de blat amb vi o midó d'igual forma; o després de triturar cerussa i litargiri amb vi, aplica l'emplastre.

f. 18r

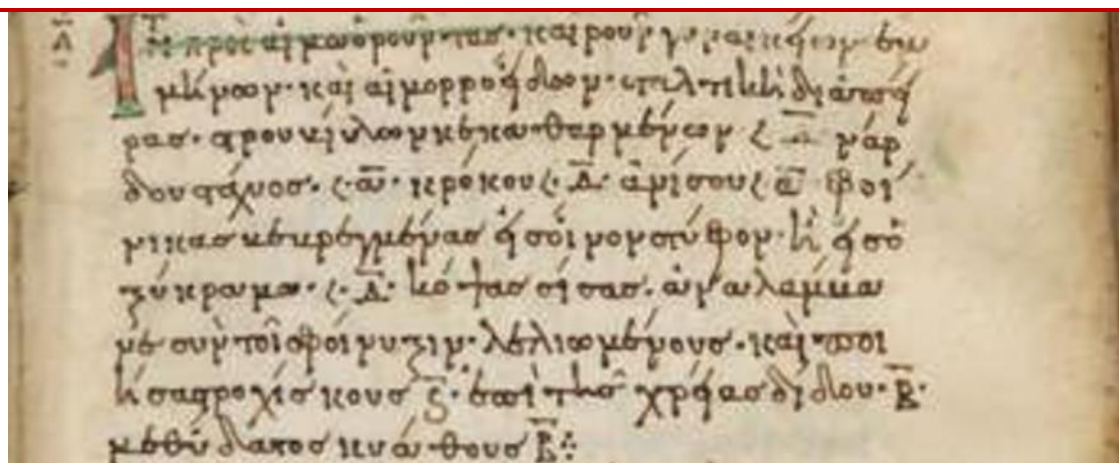
53 ΠΡΟΣΩΠΟΝ ΛΑΜΠΡΟΝ ΠΟΙΗΣΑΙ.

Τοῦτο ἐχρήσατο Βερονίκη ἡ βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου, ἡ μετακληθεῖσα. Κλεοπάτρα. Ἐλάφειον κέρας, βαλοῦσα εἰς χύτραν καινὴν, ᾧπτῃσεν εἰς καμίνιον καὶ ἐξελοῦσα εὗρεν κατάλευκον· τοῦτο λειώσασα μετὰ γάλακτος ἐχρίετο. Ἄλλο· Μελάνθιον καὶ τήλην καὶ λινόσπερμον λειώσας σὺν οἶνῳ εὐώδει κατάπλασσε.

p. 63

53. Fes el rostre lluminós.

Això va utilitzar Berenice, la reina d'Egipte, que va ser anomenada Cleòpatra. Havent ficat banya de cérvol en una olla de fang buida, la va coure en un fogó i una vegada la va traure, la va trobar molt blanca: Després de dissoldre-la amb llet, la va untar. Altre: després de dissoldre pebreta, fenigrec i llinosa amb vi perfumat, aplica l'emplastre.

f. 21r

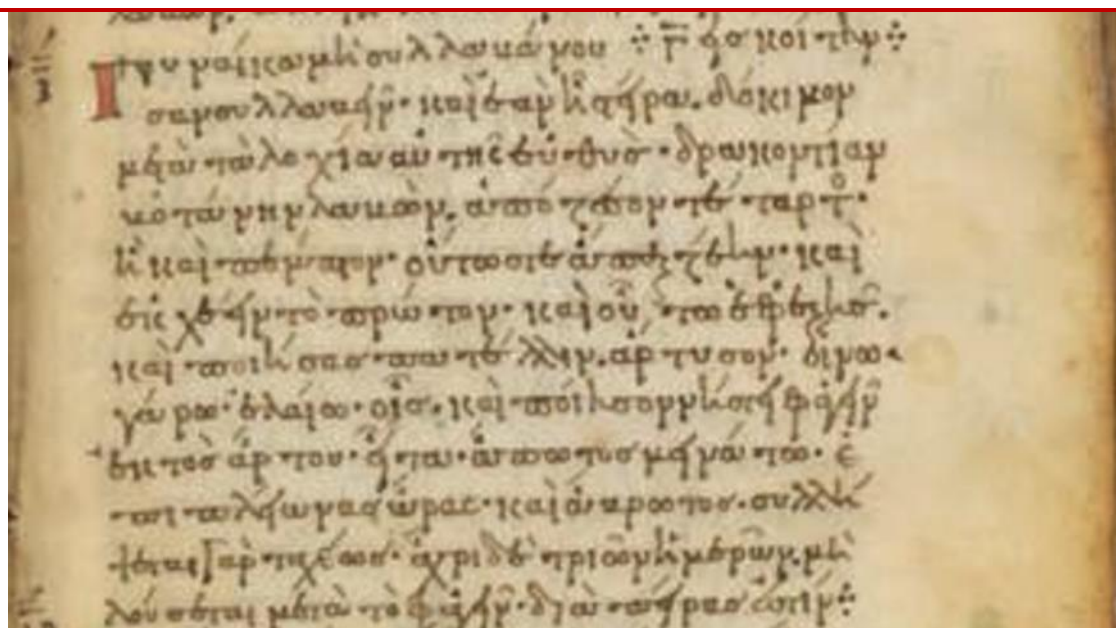
65. ΑΝΤΙΔΟΤΟΣ ΠΡΟΣ ΑΙΜΟΡΟΥΝΤΑΣ ΚΑΙ
ΡΟΥΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΝ ΕΜΜΗΝΟΝ ΚΑΙ
ΑΙΜΟΡΡΟΙΔΟΝ ΣΤΑΛΤΙΚΗ ΔΙΑ ΠΕΙΡΑΣ
Στροβύλων κεκαρθαμένων < Δ', νάρδου
σταχύος < Α', κρόκου < Δ', άνίσου < Α',
φοίνικας βεβρεγμένους εις οϊνον στυφόν η
εις όξύκραμα < Δ', κόψας, σήσας,
ανάλαμβάνανε σύν τοϊς φοίνιξι λελειωμένοις
καί ποιήσας τροχίσκους Σ', έπι τής χρείας
δίδου Β', μεθ' ύδατος κυάθους Β'.

p. 67

65. *Antídōt astringent per a
hemorràgies, flux menstrual de la dona i
hemorroides. Provat.*

Pinyes purificades 4 dracmes, espiga de
nard 1 dracma, safrà 4 dracmes, anís 1
dracma, dàtils remullats en vi aspre o en
vinagre 4 dracmes. Havent picat i tamisat,
barreja amb els dàtils tritursats i, després
de fer 6 pastilles, dóna'n 2 per al seu ús
amb 2 cíats⁴ d'aigua.

⁴ Vas en forma de tassó amb una ansa vertical, utilitzat per a trasvasar els líquids. Mesura de capacitat equivalent a 0,04l.

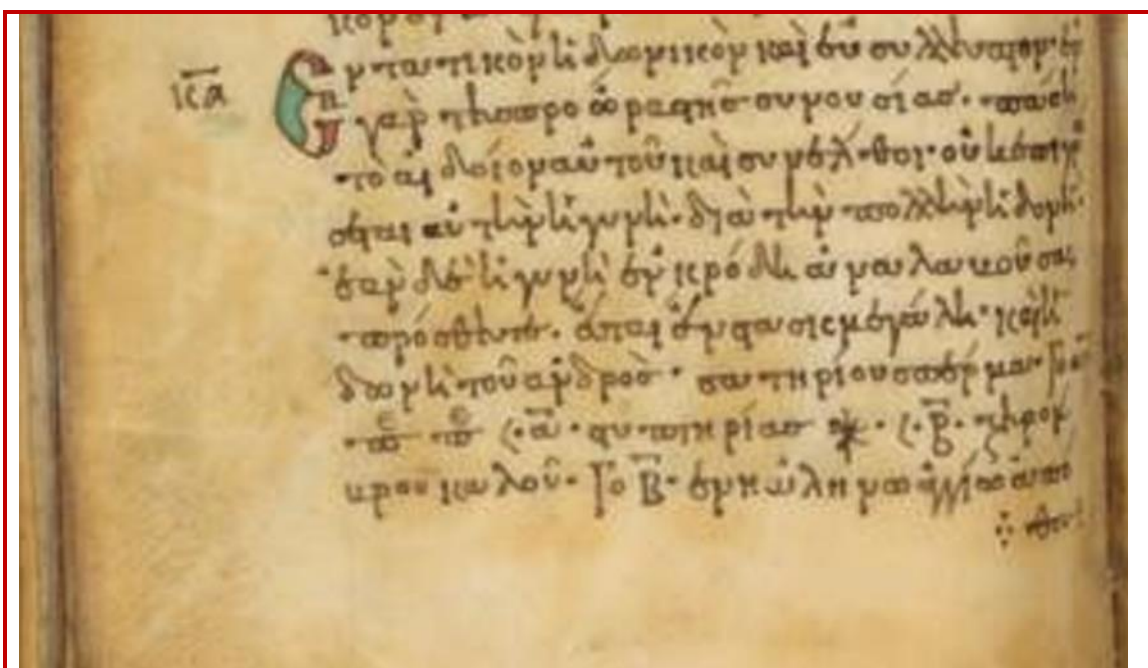
f. 22r

73. ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΗ ΣΥΛΛΑΒΑΝΟΥΣΑΝ
ΣΥΛΛΑΒΕΙΝ ΚΑΙ ΕΑΝ Η ΣΤΕΙΡΑ ΔΟΚΙΜΟΝ.
Μετά τὰ λοῖα αὐτῆς εὐθύς, δρακοντίαν
βοτάνην λαβὼν, ἀπόξεσον τέταρτον ἢ καὶ
πέμπτον· οὐθ' ὥστε ἅπαξ ζεῖν καὶ ἐκχέει τὸ
πρῶτον καὶ οὕτως ἐφεξῆς καὶ ποιήσας
πατέλλην ἄρτησον οἶνογάρῳ ἐλαίῳ, οἷς καὶ
ποιήσον νήστει φαγεῖν ἐκτὸς ἄρτου· εἴτα
ἄποτος μεινάτω ἐπὶ πλείστας ὥρας· καὶ
ἄβρωτος, συλλήψεται γὰρ ταχέως· ἄχρι δὲ
τριῶν ἡμερῶν μὴ λούσεται μετὰ τὸ φαγεῖν
διὰ πείρας ἐστίν.
p. 70

73. *Per a concebre la dona que no
concep, encara que siga estèril.
Comprovat.*
Immediatament després dels seus
loquis⁵, després d'agafar herba de drac,
bull-la quatre o fins i tot cinc vegades, de
manera que la bulles una vegada i
aboques el líquid superior i així
successivament; i després de preparar
amb ella una pasta, incorpora *enogarum*,
oli i ous⁶, i fes que ho menge en dejú
sense pa. Després, que romanga sense
beure moltes hores, també sense menjar;
en efecte, concebrà ràpidament. No es
banyarà fins a tres dies després de
menjar-ho. Està provat.

⁵ Traducció de Marie-Helene Congourdeau per a τὰ λοῖα, a partir de la transcripció de Kousis τὰ λοῖα: *lochies*.

⁶ Traducció de De Guerra per a οἷς.

f. 23v

85. ENTATIKON ΗΔΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ
ΕΥΣΥΛΛΗΠΤΟΝ.

Εἰ γὰρ πρὸ ὥρας τῆς συνουσίας πάσει τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ καὶ συνέλθει, οὐκ ἐπιγνώσεται αὐτὸ ἢ γυνὴ διὰ τὴν πολλὴν ἡδονήν. Ἐὰν δὲ ἡ γυνὴ ἐν κρόδει ἀναλαβοῦσα προσθῇται, ἔσται ἔνστασις μεγάλη καὶ ἡ ἡδονὴ τοῦ ἀνδρός· σατυρίου σπέρμα Γο ας', πεπéρεως < Α', στυπτηρίας σχιστῆς < Β', ξηροκηροῦ καλοῦ Γο Β', ἐν ὑαλίνῳ ἀγγεῖῳ ἀπόθου.

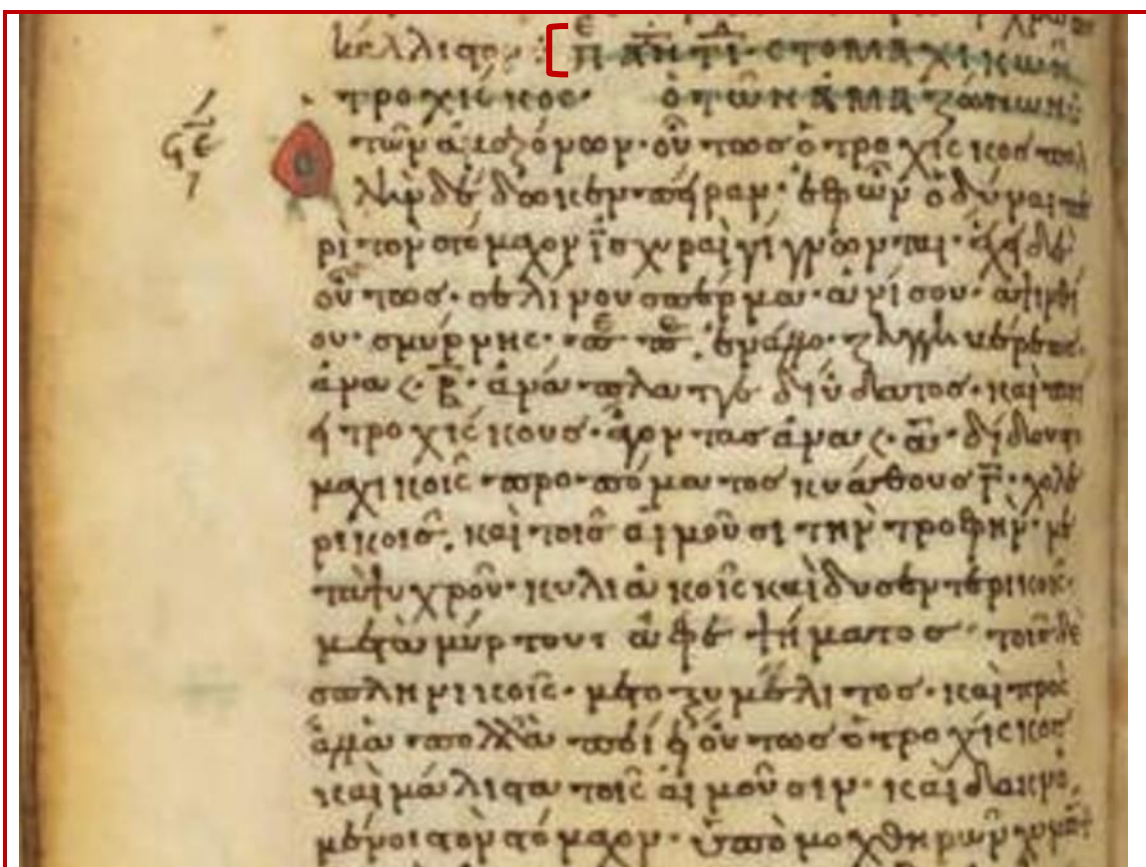
ρ. 73-74

85. *Afrodisíac per a l'erecció i la fàcil concepció.*

En efecte, si abans del moment del coit (l'home) unta les seues parts íntimes i té la relació, la seua dona no el descobrirà pel molt plaer. Però, si la dona després d'agafar-lo l'aplica en la vagina⁷, hi haurà gran erecció i plaer de l'home: llavor d'orquídia tacada 1½ unça⁸, de pebre 1 dracma, d'alum trossejat 2 dracmes, de bona cera seca 2 unces, diposita-ho en un recipient de vidre.

⁷ Traducció de Marie-Helene Congourdeau per a κρόδει: *vagin*.

⁸ Mesura de pes equivalent a 27,28 gr.

f. 31v

125. ΕΠΙ ΠΑΝΤΟΙΩΝ ΣΤΟΜΑΧΙΚΩΝ
ΤΡΟΧΙΣΚΟΣ Ο ΤΩΝ ΑΜΑΖΟΝΩΝ.

Ὁ τῶν ἀμαζόνων οὗτος ὁ τροχίσκος πολλὴν δέδωκε πεῖραν, ἐφ' ᾧ ὁδύναται περὶ τὸν στόμαχον ἰσχυραὶ γίνονται. Ἐχει δὲ οὕτως σλίνου σπέρμα, ἀνίσου, ἀψινθίου, σμύρνης, πεπέρεως· ἐν ἄλλῃ ζιγγιβέρεως ἀνά < Β', ἀνάπλαττε δι' ὕδατος καὶ ποιεῖ. τροχίσκους ἄγοντας ἀνά < Α'· δίδου στομαχικοῖς πρὸ πόματος κυάθους Γ', χολερικοῖς καὶ τοῖς ἐμοῦσι τὴν τροφήν, μετὰ ψυχροῦ· κοιλιακοῖς καὶ δυσεντερικοῖς μετὰ μύρτου ἀφεψήματος· τοῖς δ' σπληνικοῖς μετ' ὀξυμέλιτος καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ ποιεῖ οὗτος ὁ τροχίσκος καὶ μάλιστα τοῖς ἐμοῦσι καὶ δακνομένοις τὸν στόμαχον ὑπὸ μοχθηρῶν χυμῶν.

p. 89

125. *Pastilla de les amazones per a tots els mals d'estómac.*

Aquesta pastilla de les amazones va ser molt provada en aquells que els sobrevenen forts dolors d'estómac. Així és: llavor d'api, d'anís, de donzell, de mirra, de pebre; en una altra (recepta), de gingebre, 2 dracmes de cada (ingredient). Modela amb aigua i fes pastilles que pesen 1 dracma cadascuna. Dona als malalts de l'estómac amb 3 cíats de beguda; als que pateixen de la bilis i als que rebutgen el menjar amb aigua freda; als celíacs i disenterics amb decocció de murta; als malalts de la melsa amb oximel; també en molts altres casos aquesta pastilla és eficaç, i especialment, per als que vomiten i senten punxades en l'estómac pels desagradables humors.